

zostavili Ján Lidák, Miroslav Sapík, László Ollos. 1. vyd. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2015. ISBN 978-80-86879-44-4, s. 82–93.

Олександр Бертолон

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ЗАГОСТРЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ВИБОРІВ ДО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У 2020 РОЦІ

Нинішня суперечка чи навіть протистояння України та Угорщини триває з вересня 2017 року. Втім, за майже чотири роки від ухвалення освітнього закону Київ та Будапешт анітрохи не наблизилися до порозуміння. Ба більше, численні спроби владнати конфлікт призвели до його поглиблення, а виборча компанія на минулорічних місцевих виборах в Україні тільки загострила наявний конфлікт.

Особливістю виборчої компанії 2020 року до органів самоврядування у Закарпатській області стало, активна зовнішня агітація іноземних представників, передусім угорських державних службовців на території нашого краю, що досі було нетиповим для попередніх виборчих перегонів.

Уповноважені представники офіційного Будапешта із самого початку виборчої компанії відкрито заявили, що вважають передумовою для продовження активної фінансової та матеріальної підтримки угорської національної меншини Закарпаття отримання високого результату на виборах, головним партнером угорської владної партії «Фідес» у регіоні, «КМКС» партією угорців України [5].

Показником успішності угорськими чиновниками було визначено повторення або ж перевершення результату партії «КМКС» Партії угорців України на виборах до органів місцевого самоврядування Закарпаття 2015 року

– коли «КМКС» спільно із іншою угорською політсилою ДСУУ отримали 9,8 %,- 8 мандатів у Закарпатській обласній. У даному контексті слід зазначити, що незважаючи на сигнали із боку угорського уряду двом угорським політичним силам не вдалося досягти домовленості про співпрацю). Окрім того, у зв'язку із реформою децентралізації, важливим завданням розглядалося отримання угорськими політичними силами вагомого представництва у новосформованих ОТГ, у районах компактного проживання угорців Закарпаття.

Слід зазначити, що у рамках децентралізації інтереси «угорських політичних сил» були повністю враховані, зокрема у районах компактного проживання угорців були створенні 9 ОТГ, де переважна більшість населення становлять угорці, у тому числі створено об'єднане Берегівське ОТГ, яка за площею стала однією із найбільших у області об'єднавши у собі 7 сусідніх сільських рад. Також, у результаті компромісного рішення Кабінетом міністрів України було вирішено залишити самостійний район із центром у м. Берегове, що стало ключовим проханням угорського уряду для відновлення угорсько-українських двосторонніх переговорів щодо зняття блокування із роботи комісії Україна-НАТО під час цього річних зустрічей глав МЗС Угорщини та України [5].

Таким чином у ході виборчої кампанії протягом вересня-жовтня п.р. відбулися офіційні та неофіційні візити до Закарпатської області великої кількості угорських високопосадовців, зокрема окрім глави МЗС Угорщини П. Сійярто, наш регіон відвідали державний секретар із питань національної політики Угорщини – А. Потапі, уповноваженого міністра із питань співробітництва між регіоном Сабольч-Сатмар-Берег та Закарпатською областю – І. Грежі, заступника державного секретаря із питань молодіжної політики – Б. Іллеш та заступника глави МЗС Угорщини – Л. Мадяра та інші.

На згаданих зустрічах, які супроводжувалися урочистими відкриттями освітніх та культурних закладів області відремонтованих за кошти угорського уряду, угорські посадовці відкрито агітували за необхідність підтримки угорською громадою Закарпаття представників «КМКС» ППУ. При цьому, явно порушуючи та нехтуючи законами України, які визначають заборону участі іноземців у політичній агітації [6].

Угорські посадовці на зустрічах не приховували, що у випадку успішного результату «КМКС» ППУ чинний угорський уряд зможе наступні роки значно збільшити інвестиції до районів компактного проживання угорців для збереження на місці історичного проживання місцевих угорців. Як наслідок, за інформацією українських ЗМІ, Україна у листопаді 2020 року заборонила в'їзд на територію нашої держави Арпаду Потапі та Іштвану Грежі.

Результати «КМКС» партії угорців України на місцевих виборах, незважаючи на невтішні попередні прогнози, виявилися високими зокрема, 11,5 % (отримавши 8 мандатів) до Закарпатської обласної ради, також партія змогла провести усіх 9 ОТГ своїх кандидатів, зокрема Берегівський ОТГ отримавши абсолютну більшість депутатських місць та перемогу новоствореній Берегівській районній раді.

Очевидно, що високий результат «КМКС» пов'язаний не стільки з агітацією угорських посадовців, а системною роботою уряду В. Орбана у нашому краю протягом останніх п'яти років. Зокрема, угорська влада створила систему соціально-економічної підтримки місцевої угорськомовного населення, яке включає у себе доплати угорських педагогів, працівникам сфери охорони здоров'я, культури, радіо та телебачення, підприємців, студентам та школярам. Понад 10 тис. жителів нашої області регулярно отримують кошти через благодійний фонд «КМКС», а також через створений «Закарпатський економічний центр Е. Егана». Неприхованою метою функціонування Центру Егана є вибудова мережі підприємств та створення фактичної «економічної зони» в угорському прикордонні із переважною долею капіталів угорських підприємств для економічної інтеграції згаданих територій до «материнської держави» [4].

Символічним у даному випадку є той факт, що після оголошення попередніх результатів місцевих виборів у Закарпатті, прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан у вітальному листі на голову «КМКС» ППУ В. Брензовича особисто запевнив його щодо продовження угорських інвестицій до Закарпатської області, а також продовженні заходів угорського уряду по захисту прав угорської громади на отримання освіти рідною мовою [11].

На міжнародному рівні новий раунд українсько-угорських суперечок про ситуацію в регіоні почався після того, як 30 листопада 2020 року Служба безпеки України провела низку обшуки у вище зазначених фондах, які мають прямий стосунок до угорської нацменшини Закарпаття. Тоді слідчі прийшли до офісу Товариства угорської культури Закарпаття, до приватного будинку керівника цієї організації, Василя Брензовича, та до офісу, уже згаданого, Благодійного фонду «Закарпатський центр економічного розвитку «Еган Еде». У місті Берегове СБУ працювала в приміщенні Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Як результат В. Брензович одразу ж покинув Україну та перебуває на території Угорщини.

Наступного дня, 01 грудня 2020 року, голова МЗС Угорщини Петер Сійярто підняв українське питання на засіданні Північноатлантичної ради – керівного органу НАТО. За його словами, обшуки з боку СБУ свідчать, що залякування угорців і розпалювання антиугорської ненависті є політикою українського уряду. «Це скандал – і це неприйнятно в XXI столітті. Особливо з боку країни, яка говорить, що хоче стати ближче до НАТО», – сказав міністр, попросивши інші держави більше не чинити тиску на Угорщину, щоб вона відмовилася від вето євроатлантичну інтеграцію Києва, чим угорська сторона грала на руку країні – агресору Росії, яка зацікавлена у подальшому конфлікті двох країн та дестабілізації ситуації в Україні. Провокування Кремлем міжнародних конфліктів між Україною та сусідніми країнами, які є членами ЄС, містить у собі загрозу підриву системи регіональної безпеки з негативними наслідками для майбутньої Європи [7].

Втім, зрештою в Будапешті зрозуміли, що дипломатична війна не на користь нікому, передусім їм самим – і вирішили спробувати «заховати сокиру», тому 27 січня п.р. відбувся візит міністра закордонних справ Угорщини Петер

Сійярто відвідав Київ. Для зустрічі з українським колегою Дмитром Кулебою. За результатами зустрічі обидва міністри погодилися повернутися до старого формату спілкування, тобто зустріч завершилося без перемог, але шлях до примирення відкрився.

Після цього відбулися певне потепління у відносинах двох країн, зокрема було започатковано роботу українсько-угорської робочої групи з питань освіти, яка має напрацювати компромісне рішення щодо забезпечення освітніх та мовних прав угорської національної меншини Закарпаття, а також червня поточного року відбулося пере форматування більшості у Закарпатській обласній раді, куди повернулася фракція «КМКС» Партія угорців України.

Окремо слід зазначити, що в рамках головування Угорщини у Комітеті міністрів Ради Європи 21 липня 2022 року відбувся візит П. Сійярто до України для відвідання зони АТО у с. Станиця-Луганська. Зокрема, у рамках візиту главами МЗС України та Угорщини було зазначено мир та територіальна цілість України є основою для подальшого взаємовигідного співробітництва двох країн, а також національних меншин, які проживають у нашій державі [8].

Експерти після згаданих рішень заявляють про обережний оптимізм у відносинах двох держав, але очевидним залишається факт, що проривом у відносинах двох країн могло би стати зустріч Віктора Орбана і Володимира Зеленського проведення якої давно вже назріло.

Таким чином, наприкінці минулого року, після обшуків СБУ на Закарпатті та порушеної кримінальної справи проти одного з лідерів угорської громади Василя Брензовича, відносини Києва і Будапешта знову зайшли в глибоку кризу.

Хоча й місцеві вибори у 2020 році на Закарпатті пройшли не без втручання з боку Угорщини, серйозних порушень зафіксовано не було. Проте, у контексті реформи децентралізації та наявних соціально-економічних у регіоні проблем очевидно, що регіон залишається вразливим до подальшого впливу з боку сусідньої Угорщини, особливо зважаючи на систематичну підтримку офіційним Будапештом місцевої угорської національної меншини, частина якої уже своєю екзистенцією залежна від неї.

Після проведених зустрічей на рівні глав МЗС у відносинах двох країн почався відновлення переговорів, по гарантуванню освітніх та мовних прав меншин, одним із кроків якого має стати ухвалення в Україні закону «Про національні спільноти».

Ухвалення закону анонсував Президент України В. Зеленський, при цьому зазначивши мова йде «...про національні спільноти України. Не меншини, а спільноти! Бо жодна національність в Україні не має почуватися меншиною, менш важливою, менш захищеною чи менш щасливою. Ніхто не може бути в меншості, бо всі ми є громадяни України – рівні, гідні, рідні...» [9].

Дієва підтримка України Угорщиною її західними сусідами, безпосередньо та на рівні ЄС, а також лобіювання інтересів нашої держави перед євроструктурами та міжнародними організаціями сприятиме пришвидшенню євроінтеграційних процесів в Україні, що відповідає інтересам національних меншин, які проживають на її території.

1. Бертолон О. Позиція Угорщини на міжнародній арені стосовно імплементації мовної статті Закону України «Про освіту». Європа і політика. Матеріали науково-практичної конференції «Україна–ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 3 травня 2018 року). Ужгород, 2018. С. 32–36.
2. Бертолон О. Щодо українсько-угорського дипломатичного конфлікту в контексті впливу пропаганди РФ. Україна та Центральна Європа. Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 3 травня 2019 року). Ужгород, 2019. С. 8–13.
3. Бертолон О. Перспективи врегулювання українсько-угорського дипломатичного під час Президентства Володимира Зеленського Україна і Центральна Європа: історія, політика культура. Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 25 вересня 2020 року). Ужгород, 2020. С. 200–204.
4. Бреза І. Партія угорців України в облраді Закарпаття буде, але не через агітацію з Будапешту – експерт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/uhorshchyna-i-zakarpattia/30915299.html> (дата звернення 02. 09. 2021).
5. Головка А., Бертолон О. конфлікту Місцеві вибори на Закарпатті: які шанси в угорських партій та що планує Будапешт? URL: <https://rrac.com.ua/miscevi-vibori-na-zakarpatti/> (дата звернення 29. 08. 2021).
6. На Закарпатті Держсекретар Угорщини агітував за одну з партій – ОПОРА звернулась до МЗС щодо порушення. URL: https://www.oporaua.org/news/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/21504-na-zakarpatti-derzhsekretar-ugorshchini-agituvav-za-odnu-z-partii-opora-zvernulas-do-mzs-shchodo-porushennia (дата звернення 01. 09. 2021).
7. Закарпаття: погрози, обшуки і провокації. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55231999> (дата звернення 01. 09. 2021).
8. Голова Комітету міністрів Ради Європи Петер Сіярто вперше відвідав район ООС. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/07/golova-komitetu-ministriv-rady-yevropy-peter-siyarto-vpershe-vidvidav-rajon-oos/> (дата звернення 27. 08. 2021).
9. Не нацменшини, а спільноти: Зеленський анонсував новий закон. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/07/13/7300375/> (дата звернення 30. 08. 2021).
10. Tehetetlenek lesznek Szijjártóék, ha Kijev a bírósági kártyát veszi elő. URL: <https://index.hu/kulfold/2020/12/15/karpatalja/> (дата звернення 30. 08. 2021).
11. Orbán Viktor: a kárpátjai magyarság ismét megmutatta az összefogás erejét URL: <https://kronikaonline.ro/kulfold/orban-viktor-a-helyhatosagi-valasztasokon-a-karpataljaimagyarsag-ismet-megmutatta-az-osszefogas-erejet>(дата звернення 01. 09. 2021).